

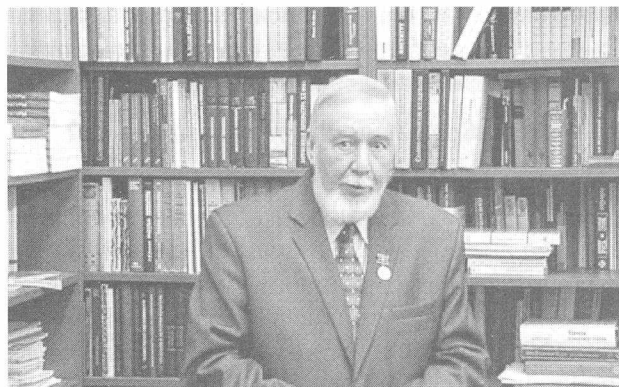
Аляксандр Гугнін і некалькі сціпрых адкрыццяў

Гэта інтэрв'ю з доктарам філалагічных навук, прафесарам кафедры сусветнай літаратуры і замежных моў Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта Аляксандрам Гугніным запісвалася яшчэ ў 2011 годзе, калі 70-гадовы на той час юбіляр узначальваў вышэйназваную кафедру, у дзень, калі ён атрымаў адразу дзве высокія ўзнагароды — Медаль Францыска Скарыны і нагрудны знак «Выдатнік адукацыі». Сёлета паважанаму прафесару спаўняецца 76, ён працягвае працаваць на кафедры, якую нядаўна ўзначальваў, па-ранейшаму з'яўляецца рэдактарам гуманітарнай серыі навуковага часопіса «Веснік ПДУ» і рэцэнзентам літаратурнага альманаха «Літаратурный объектИФФ», які выпускаецца гісторыка-філалагічным факультэтам.

— Што вызначыла ваш жыццёвы шлях, чаму вы абралі такую дзейнасць?

— Я павінен сказаць, што не ў кожнага ўсё лёгка атрымліваецца. У мяне выбар прафесіі зацягнуўся, і надоўга. Мне давалося і будаўніком працаваць — будаваць Наваполацк, яго прамысловыя аб'екты, і ў саўгасе — каб звездаць сялянскую працу, і на заводзе, нават на розных заводах, і ў арміі праслужыць поўныя тры гады, і на зборах пасля бываць, і шмат яшчэ што. Але я хацеў быць пісьменнікам і зразумець жыццё, а для таго, каб зразумець жыццё і быць пісьменнікам, трэба пазнаць яго, жыццё, абсалютна канкрэтна — у працы. Паступова высветлілася, што разуменне жыцця неабходна не толькі пісьменніку, але і спецыялісту па літаратуры. Пісьменнікі пра жыццё пішуць, а літаратуразнаўца, чытаючы іх творы, павінен супаставіць іх з жыццём, далучыўшы свой асабісты досвед. Тады атрымаецца жыццёвае літаратуразнаўства, што можа прынесці карысць не толькі студэнтам, якія вывучаюць літаратуру, але і людзям увогуле. Вось такой ў канчатковым варыянце аказалася мая мэта, пошук якой расцягнуўся на доўгія гады.

— Вы шмат працуеце як пісьменнік і перакладчык. Гэтыя прафесіі аб'яднаны адной мэтай — несці людзям веды. Але як вы дума-

еце, якая з іх больш важная або значная для літаратуры?

— Так яны ў мяне злучыліся, што абедзве сталі важнымі. Усё, што ў жыцці адбывалася, — і тое, што давалося мне жыць у вёсцы, нават на хутары, а пасля ў Вільні, Полацку, Маскве і шмат бываць за мяжой, — усё гэта склалася ў своеасаблівую карціну свету, і ўсё ў ёй мае значэнне, усё на сваім месцы. Я б сказаў, што любая справа ў жыцці, калі з душой яе робіш, важная. А я і землякопам імкнуўся не адставаць ад іншых, і араць не горш за іншых, і ўсё астатняе рабіць з душой, таму ўсе мае спецыяльнасці аб'ядналіся ў адно цэлае, і — не ведаю, як сказаць: ці арган іграе ўва мне, ці аркестр — я адчуваю, як гэтыя спецыяльнасці мне дапамагаюць. Нават студэнтам нешта раскажваючы, я выкарыстоўваю жыццёвы вопыт.

Працяглы час у мяне заняла праца ў розных выдавецтвах. Гэта вялікая частка жыцця, бо амаль з аспіранцкіх гадоў я пачаў працаваць у Маскве, у «Літаратурнай газеце», потым у часопісе «Іностранная литература», пасля ў буйнейшым выдавецтве «Прогресс» і нарэшце загадваў самай важнай рэдакцыяй — замежнай літаратуры на мовах арыгінала — выдавецтва «Радуга». Тады я таксама вельмі многаму навучыўся. Заняткі крытыкай і літаратуразнаўствам прымушалі мяне сустракацца з замежнымі пісьменнікамі — у першую чаргу з нямецкімі, аўстрыйскімі і швейцарскімі — нават часцей, чым з рускімі або беларускімі. Потым, калі я працаваў у Інстытуце славяназнаўства і балканістыкі Расійскай акадэміі навук, славянскі свет стаў незвычайна блізкім для мяне, і доктарскую дысертацыю я прысвяціў гісторыі і літаратуры самага маленькага славянскага народа, пра які мала кама вядома. Гэта сербы-лужычане, якія жывуць

спакон веку ў Германіі. І дагэтуль спецыялісты спрачаюцца: хто раней у Германіі пасяліўся — германцы, будучыя немцы, ці славянскія народы. Прычым нямецкія славісты ў большасці сваёй лічаць, што славяне там з’явіліся раней.

— Вы шмат працуеце. А як вы адпачываеце? Ці маеце нейкае хобі?

— Хобі я меў шмат, з дзяцінства. Чым толькі не займаўся: і шахматамі — быў чэмпіёнам Полацка, і шашкамі — арганізоўваў турніры, і настольным тэнісам, і штангу ў арміі падымаў, а таксама ездзіў на спаборніцтвы — усяго не пералічыць. Але з захапленняў, падобных на адпачынак, — бо спорт ёсць спорт, тая самая праца, — канечне, на заву рыбалку. Як толькі ў Полацк прыехаў, першай справай набыў прасцейшую вуду і пачаў лавіць: платвіц, пячуроў, акунькоў — усё, што вадзілася ў Палаце. І пешкі абышоў усе ваколіцы. З транспартам тады, у 1950-я, былі праблемы, і дарогі былі кепскія, але на 25 кіламетраў вакол Палаты ўсе азёры я абышоў. Не адзін, канечне, з сябрамі. А вось паляўнічы з мяне не атрымаўся: варон яшчэ сяк-так страляў, але першага зайца мне стала шкада, і я пакінуў гэты занятак. Цяпер толькі гляджу на звяроў, калі далёка ў лес заходжу.

— У вас цудоўная бібліятэка. Раскажыце пра яе.

— Гэта, ведаеце, удача — калі бацькі ў нечым дапамагаюць і нечаму вучаць. Ад бабулі і мамы я больш вучыўся фізічнай працы, любові да яе, цярапенню. Бабуля цудоўна развівала ў мяне гэтыя якасці, і мама таксама. А бацька, нягледзячы на яго спецыяльнасці — па першай адукацыі ён работнік лясной гаспадаркі, быў дырэктарам Полацкага ляснога тэхнікума, а па другой артылерыст, прайшоў усю вайну і скончыў яе начальнікам артзабеспячэння фронту — усё жыццё любіў кнігі, марыў стаць паэтам і нават публікаваў вершы. Але тады было больш строгасці: партыя выбірала, на якую спецыяльнасць табе ісці. Спачатку яго накіравалі ў лясную гаспадарку, а пасля — на ваенную справу. Але ён заўсёды, і нават на фронце, чытаў і з фронту прывёз шмат кніг, знойдзеных у разбураных дамах. Так пачалася і мая любоў да кнігі. Калі жылі на хутары пад Ноўгарадам, мама мне нешта чытала, і я завучваў гэта на слых і ўгаворваў бацьку

паказаць мне літары. Але яму не было калі, шмат часу ў яго забіраў новы вялікі лягас. Нарэшце ён вылучыў колькі дзён, каб мяне навучыць, я за тры дні навучыўся чытаць і з таго часу без перапынку чытаю. І ўсе сродкі — а я нямала зарабляў на розных працах — пускаў на набыццё бібліятэкі, якая ў выніку разраслася так, што нідзе не змяшчаецца. Трыццаць тысяч кніг я ўжо аддаў сюды, у Полацкі ўніверсітэт, і ўдзячны кіраўніцтву за тое, што прадастаўлена для іх памяшканне. Але кніг у мяне яшчэ дастаткова — і ў Маскве, і трохпакаёвая кватэра поўніцца імі, і яшчэ ў многіх месцах яны ляжаць (*Смяецца*). Усё жыццё сышло на гэта. Але калі я бачу, як студэнты чытаюць і як у асяродку маіх аспірантаў гэтыя кнігі запатрабаваныя, то радасць мая бязмежная: значыцца, недарэмна я так працаваў над зборам.

— Якое дасягненне вы лічыце самым значным у сваім жыцці?

— Пытанне цікавае. Бо хоць і звязаныя жыццё і навука, але што ставіць на першае месца? Я імкнуўся жыць так, каб навука дапаўняла жыццё, а жыццё і жыццёвы вопыт уваходзілі ў навуку. Галоўных дасягненняў, калі гаварыць пра асабістае, у мяне можа быць некалькі. З самага дзяцінства, як толькі пачаў нешта ўсведамляць, я імкнуўся не займацца нейкімі тэорыямі, а каб любая кніга, любая тэорыя правяралася жыццём, і гэтаксама каб жыццё падказвала тэорыі. Калі я заўважаў новыя з’явы ў жыцці і мне хацелася іх усвядоміць, тады патрабавалася навука — каб зразумець. На гэтым шляху я зрабіў некалькі сціпрых адкрыццяў, пра якія мо не трэба цяпер казаць, бо яны дыскутуюцца, не з’яўляюцца агульнапрызнанымі. Але пярэчанняў, як правіла, не знаходзяць тыя рэчы, якія ўтвараюцца нечакана ад злучэння жыцця і навукі. Вось гэта вельмі важна асабіста для мяне: я лічу, што нікому б не пашкодзіла такое злучэнне. І студэнтам гэта тлумачу. У іх яшчэ недастаткова жыццёвага вопыту, каб разумець складаныя творы, але згодна з праграмай мы вымушаны не чакаць, пакуль яны вырастуць і стануць больш вопытнымі, а прапаноўваць кнігі для чытання. Вось тут і даводзіцца раскажыць нешта з жыцця, каб некаторыя моманты мастацкай літаратуры яны зразумелі.

Другое, што я б назваў дасягненнем, звязана з суб'ектыўнасцю кожнага чалавека. Вельмі рана — калі не ў дзяцінстве, то ў старэйшых класах школы, пастаянна назіраючы за тым, як сутыкаюцца меркаванні і як адзін можа быць перакананы ў адным, а другі ў абсалютна супрацьлеглым, бачачы гэта ў жыцці і літаратуры — я імкнуўся зразумець, дзе ёсць ісціна. І зразумеў паступова галоўнае: спачатку трэба разабрацца ў сабе, вызначыць межы ўласнай суб'ектыўнасці, пасля — змагацца перш за ўсё з уласнай суб'ектыўнасцю, а потым ужо нечому вучыць іншых. Так дасягаецца найбольш аб'ектыўная ісціна. Абсалютная ж ісціна чалавеку, на жаль, недаступная — з-за асаблівасцей самога роду чалавечага. І калі ўжо некага лічыць аб'ектыўным, дык толькі Бога. Калі мы ў Яго верым.

— Што натхняе вас на працу?

— Вельмі многія рэчы натхняюць, некаторыя часам прыгнечваюць, і тады, працуючы, стамляешся. Натхняе рознае і ў розныя перыяды па-свойму. Цяпер натхняе тая акалічнасць, што паступова, праз усе складанасці і цяжкасці, розныя перабудовы, якія мы для ўніверсітэта ўвесь час праводзім, і неабавязкова па маёй ініцыятыве — праз усё гэта ўдаецца ствараць калектывы, якім усё тое лепшае, што я з жыццёвага вопыту атрымаў, і тое лепшае, што атрымаў ад заняткаў навукай, не толькі ўспрымаецца з разуменнем, але і нараджае новыя ідэі. На кафедры адбываецца няхай і не такое хуткае, але сапраўднае развіццё. Вось гэта натхняе. Калі я заўважаю новыя парасткі такога развіцця — і ў чалавечым плане, і ў навуковым, і калі бачу, што абодва гэтыя планы злучаюцца ў маіх вучнях і супрацоўніках, — гэта мяне натхняе. Значыць, не дарэмна я сам жыў і гэтага дабіваўся, калі ёсць паслядоўнікі, якія гатовы гэта ўсё падхапіць і несці далей. Вось гэта натхняе мо больш за ўсё. А калі пра іншае казаць, то і каханне натхняе, і дзеці, і ўнукі. Натхняе на працу і на тое, каб перадаваць ім нешта або спрачацца з імі аб нечым, але спрачацца я не вельмі люблю. У дзяцінстве і юнацтве любіў нешта даказваць, але паступова для мяне стала важным слухаць іншых, каб зразумець іх праблемы. Калі я з нечым не згодны, я спачатку выслухаю да канца, пастараюся зразумець чалавека, потым зразумець, як яму патлумачыць, якія аргументы патрэбныя, каб ён або крытычна паглядзеў на сябе і сам зразумеў

свае праблемы, або хаця б перастаў спрачацца, а паслухаў маё меркаванне і сам падумаў і прышоў да нейкага больш значнага пункта гледжання, чым той, якога ён прытрымліваецца.

— Калі б вы мелі магчымасць пражыць яшчэ адно жыццё, ці выбралі б сабе іншы лёс?

— Гэта пытанне мне ўжо некалькі разоў задавалі, і я сам шмат думаў на гэты конт. Не. Мабыць, не. Бо нішто з таго, што я пражыў, мне не здаецца дарэчным, усё складвалася ў адзіную скарбонку, з якой я сам жа магу дагэтуль нешта чэрпаць. І ад працы на будоўлі, і ад працы ў саўгасе, і ад арміі. Усё гэта разам — скарбонка, у якой сабраны шчаслівы жыццёвы вопыт. І тое, што я не разумеў, калі быў маладым, або не заўважаў, раптам выплывае, і я нанова ўсведамляю, пераасэнсоўваю дзіцячы ці юнацкі вопыт, і ён зноў і зноў дапамагае мне рашыць нейкую складаную праблему. Таму я дакладна абраў бы той самы шлях. Іншая справа, што жыццё кароткае, і не ўдалося паспрабаваць усё, што хацелася. Мне давалося шмат ад чаго адмаўляцца, і хоць я быў марскім пагранічнікам, але матросам на караблях не хадзіў.

— Ці хацелі б вы, каб вашы дзеці і ўнукі працягнулі справу вашага жыцця?

— Вось пра гэта можна гадзінамі гаварыць. У мяне чацвёра дзяцей і пакуль што тры ўнучкі. Канечне, хацеў бы. Але не ўсё так атрымліваецца, як хочацца. Ці я сам у гэтым вінаваты... Калі мой малодшы сын у пяцігадовым узросце, паказаўшы на залежы кніг у нашай маскоўскай кватэры, сказаў: «Я ўсё гэта прачытаў», — я вырашыў, што ён філолаг. Пасля аказалася, што ўсё не так проста. Калі ён вучыўся на філфаку па маёй спецыяльнасці, яго трохі бянтэжыў мой аўтарытэт. Мне здавалася, гэта павінна было дзейнічаць пазітыўна, але спрацавала наадварот. Ён казаў: «Не хачу быць у той галіне, дзе ты, бо куды ні прыйду, паўсюль чую адно: «А, ты сын таго самага Гугніна». І ён пачаў шукаць свой шлях. Стаў перакладчыкам. Гэта быццам мая спецыяльнасць, частка таго, чым займаюся я, але ад літаратуры ён адышоў, паколькі кожная спецыялізацыя патрабуе шмат сіл і энергіі. Вось гэта мне крыўдна. А ўвогуле, усе мае дзеці так ці інакш гуманітарны. Я думаю, што з унучкамі і ўнукамі тое самае будзе. ■

Пераклад на беларускую Святланы Воцінавай.